

Гордана Ђилас¹
Душица Грбић
Љиљана Клевернић
Мирослав Алексић
Горан Влаховић
Иванка Клајн
Новка Шокица Шуваковић

УДК 027.54(497.113 Нови Сад)
COBISS.RS-ID 137304577
DOI 10.7251/VER2202152G

Библиотека Матице српске
bms@bms.ns.ac.rs

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ²

Живимо у свету који се множи и расте бројем, али не лепотом и даром живота. Он све више личи на помахнитали воз, препун слепаца, путника-намерника, који јури ка провалији. У гару и пепелу света *зјалеће пустиоши* једини је смисао, заправо, *сећање на смисао*. Као да је савремени човек заборавио на живу присутност најмлађег Карамазова, који лови сваку нашу реч и проверава да ли у нама, још увек, *лелуја и тори вапирница вере*. Стога, данас, више него икада, има истине у речима да би сва слава света нестала да Бог смртницима није подарио лек у облику књига. Александријска библиотека нас је суочила с амбицијом да будемо *свезнајући*, средњовековна књижохранилишта, будући да су настајала при храмовима, са чињеницом да су синтеза *знања и вере*, док су нас високософистициране информационо-комуникационе технологије савременог света суочиле с амбицијом да будемо свеприсутни. Прва је себе видела *као центар круга ограниченог знањем светом*, друге су сведочиле целосно, а не одломљено, трећа се показала као *круж чиији је центар свјиде, а обод не постоји*. Било како било, и библиотеке од дрвета или папира и оне што се указују *са сабласно шреперићих екрана*, сведоче о нашој вери у *ванвремени, далекосежни ред* који нејасно *предосећамо* или *оћажамо*.

Књиге обесмрћују човека. Оне су оно најбоље у свету који шкрипи и прети да се сруши. Захваљујући њима сваки читалац може да *измисли своју прошлост*, да се утемељи у *садашњости*, да имагинира своју *будућност*. Шта је прошлост ако не *полица с књигама доспућна свима*? Шта је садашњост ако не свитак Писма који исписује лук понад наших глава? Шта је будућност ако не неизвесни излет у свет виртуалних слика, са којег се, још радоснији, још вољнији, враћамо дому свом. Већ је речено – библиотеке нису само збирке књига, већ и *предачки символ*, из којег изнедрују књиге *као душе писаца*. Оне спајају расуто, приближавају раздвојено, невидљивом враћају видљиво; оне су кључеви света, сагласно томе, и кључ наше српске и европске куће. И то није само утешно, већ и истинито, па, ако хоћете, и спасоносно. У њима сазнајемо тајне свега што јесте, што је било и што ће бити – на земљи, на води, на небесима. Философија библиотеке се оверава у победи над смрћу – повратак у живот умрлих људи и минулих времена. Размена књига између појединаца и народа својеврсна је размена емоција. Нема света без књиге и нема

¹ gordanadjilas@gmail.com

Аутори су библиотекари Библиотеке Матице српске. – Напомена ур.

² Уз дозволу издавача, текст је, у цијелости али без свих фотографија, прештампан из публикације *Библиотека Матице српске: водич*. Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2017. Отуда одступања на питању форме. – Напомена ур.

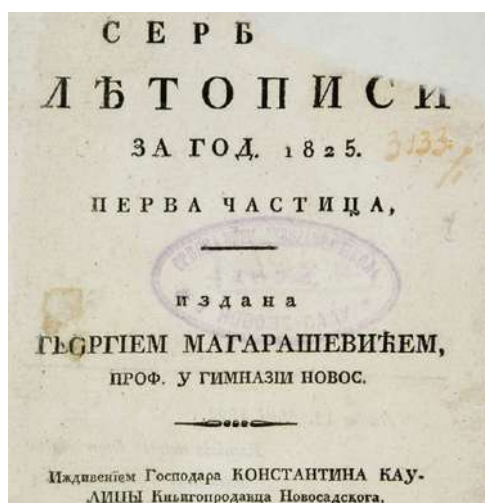
књиге без света. И свитак Писма (односно, књига) и свитак Стварања (односно, свет) дело су Божје и, кроз време, кроз историју, наше сећање и памћење, у континуитету се преплићу и укршћују – тамо где се мрсе и размрсују нити вечности. И не само то – један од највећих песника, философа и библиотекара 20. века, који је још од дечачких дана, у очевој библиотеци, заменио *видљиви свет светом културе*, у чијем делу, колико и људи, *светле симболи* као *људске творевине*, бележи да човек, читавог живота, чита једну једину јединствену, непоништиву и вековечиту књигу, и да је та јединствена, непоништива и вековечита књига, заправо, свет сами. И као што је неопходна каталогизација библиотека, вели он, тако је неопходно каталогизовати и свет – да бисмо га, у савршеном облику, вратили Господу.

Како и колико читамо такви смо и толики људи. Узрастајући уз оно што читамо, препознајемо се по томе како читамо. Истинско читање је нови живот речи, оживљавање заустављеног даха синтаксе, поистовећење с другим. Оно чини да *дело постаје дело*, допуштајући, заправо, да оно буде оно-што-јесте, ослобађајући га, у потпуности, од писца. Оно је, будући и с ове и с оне стране разумевања, слободно кретање, истинско *Да које се развија у непосредној садашњости*. Уз помоћ књиге, растући у пољу илузионизма, верујемо да је читав свет наше наслеђе и место нашег порекла и да се, преко лествице Писма, можемо, попут Господа, дочепати Великог времена.

Добро дошли у свет Библиотеке Матице српске!

Селимир Рагуловић

Библиотека Матице српске, најстарија српска библиотека националног значаја и прва јавна научна библиотека у Срба, утемељена је у Пешти 1826. године, у окриљу књижевног друштва Матице српске, основаног с циљем да омогући излажење часописа *Летопис Матице српске*, покренутог 1824. за 1825. годину, и књига на српском језику. Најранији помени о библиотечкој делатности у Матици српској, али не и о Библиотеци, јављају се у записницима Матице српске из 1830. године, из којих се сазнаје да је Матица српска тада упутила поклоне Народном музеју у Пешти, Царској библиотеци у Бечу, Народној библиотеци у Прагу и Императорској руској академији наука у Санкт Петербургу. Поклоне су чиниле свеске *Летописа* и прве књиге у издању Матице српске. Од наведених институција једино је Руска академија узвратила дар (24 наслова у 59 томова), уз пропратно писмо, датирано 14. јуна 1832. године. На почетку писма каже се да Императорска руска академија има част да пошаље за „Библиотеку заведенија” књиге као знак захвалности за издања која је добила од Матице српске и то је први помен Матичине Библиотеке. Заједно са Руском академијом, и Атанасије Стојковић, професор Харковског универзитета и стални члан те Академије, послао је пет својих књига на руском језику. Свеске *Летописа Матице српске*, прве књиге које је Матица српска објавила (*Касија царица* Милована Видаковића, Пешта, 1827, *Невиност или Светислав и Милева*, Будим, 1827, *Бој на Косову* Јована Стерије Поповића, Будим, 1828, *Загив* Волтера, Будим, 1828, *Писма Доситеја Обрадовића*, Будим, 1829, *Дух списанија Доситејеви*, Будим, 1830. и *Жртва на смрти* Августа Коцебуа у преводу Михаила Витковића, Будим, 1830) и поклони из Русије чинили су почетни фонд Библиотеке Матице српске. Дар Руске академије представља прве књиге доспеле разменом у Библиотеку Матице српске, а књиге Атанасија Стојковића јесу први лични поклон који је Библиотека добила.

Слике 1. и 2. *Летописе Матице српске.*

Назив „Библиотека Матице српске” први пут се помиње у обраћању Саве Текелије на седници Српског општества у Пешти, у храму Светог Ђорђа, 31. августа 1836, у време двогодишње забране рада Матице српске. Седница је одржана поводом намере Саве Текелије да оснује завод Текелијанум за школовање Срба у Пешти. Он је тада изразио жељу да у згради коју буде купио буде места и за Матицу, ако јој се одобри рад, али свакако за Библиотеку. Четрнаестог августа 1838. донета је одлука да се Библиотека отвори за јавност. Том одлуком „Опредељено јест Библиотеку и то јавну МС именујему завести у коју ће сваки најпаче Славјанин буди кога наречија и колена син био свободан приступ имати и књиге читати моћи”. Вест о оснивању Библиотеке Матице српске објављена је у *Српским народним новинама* Теодора Павловића у Пешти, 27. августа исте године.

Библиотеку је 1842–1843. стручно уредио књижевник Јован Суботић, који је према њеним књигама у *Летопису Матице српске* припремао и објављивао прву српску текућу библиографију. Прву молбу за отварање читаонице упутили су пештански ђаци 1841. године. Читаоница тада није отворена. Отворена је јануара 1846, а дани за читање били су уторак, четвртак и субота. Јован Ђорђевић је 1858–1859, као и Ђуро Даничић у Народној библиотеци у Београду, предложио концепцију Библиотеке Матице српске као националне библиотеке Срба у Угарској, засноване на томе да Библиотека Матице српске треба да прикупља све српске књиге и новине, затим словенске књиге и од несловенских оне које говоре о Србима. Оформио је и нови каталог и набавио први печат за Библиотеку.

Заједно са Матицом, Библиотека је пресељена 1864. у Нови Сад. Сеоба је почела 16/28. априла 1864, када је одржана последња седница Матице српске у Пешти и када су ствари и књиге предате власнику пароброда „Напредак” Јовану Форовићу, за пренос у Нови Сад. Дан 28. април од 2016. године прославља се као Дан Библиотеке Матице српске. Јован Радонић, библиотекар од 1899. до 1905, поставио је у *Правилма Библиотеке* принципе планског попуњавања, заштите и коришћења књига и периодике и дао основну поставку каталога. Осим тога, он је у *Раду и именику Матице српске* штампао Каталог прираштаја књига.

Секретар Матице српске Тихомир Остојић настојао је да се Библиотека развија као научна и народна библиотека. Марта 1912. објавио је *Апел* где се позивају писци, издавачи, уредништва и штампарије да Библиотеци поклањају по један примерак књиге и тако надокнаде недостатак обавезног примерка.

Слика 3. Зграда Матице српске.

Између Првог и Другог светског рата Библиотека је наставила да делује као јавна и научна. Васа Стајић је као секретар просветног одељења Матице заслужан за отварање читаонице и за оснивање новог позајмног одељења. Године 1848–1849. и 1912, као и током оба светска рата, Библиотека није радила. После Другог светског рата, Библиотека се интензивно и свестрано развија. Пресељењем из Будимпеште библиотеке Саве Текелије и библиотеке Текелијанума 1945. и преузимањем на чување и руковање Библиотеке Српске православне велике гимназије у Новом Саду 1947, Библиотека Матице српске је знатно обогатила свој фонд, нарочито старим и ретким књигама. Године 1948. постала је Централна библиотека Војводине и почела је да прима обавезни примерак свих штампаних ствари из Србије. Од 1958. је самостална установа. Од 1965. до распада Југославије прима Југословенски обавезни примерак и функционише као једна од осам југословенских националних библиотека. Од 2008. прима и чува обавезни примерак са територије Републике Србије. Оснивањем Универзитета у Новом Саду 1960, обавља и функције универзитетске библиотеке. Године 1985. у Библиотеци Матице српске основан је Реферални центар Војводине, 1989. започета је електронска обрада публикација и рад у систему узајамне каталогизације, а израда лисних каталога прекинута је 1991. године. Успостављењем узајамне каталогизације 2003, електронски каталог Библиотеке постаје основни и већински део Виртуелне библиотеке Србије. Законима из области библиотечко-информационе делатности из 2011. уређен је статус Библиотеке као установе културе од националног значаја. Библиотека обавља матичне функције за Војводину и прима обавезни примерак публикација из Србије, који чува као културно добро. Библиотека Матице српске је носилац Вукове награде (1966), Награде „Милорад Панић Суреп” (1992) и других признања.

Откако је отворена за јавност, па све до пресељења у Нови Сад 1864. године, дом Библиотеке Матице српске у Пешти био је Текелијанум, задужбина коју је 1838. године основао и ставио под управу Матице српске велики српски добротвор и један од најугледнијих, најимућнијих и најобразованијих Срба тог времена у Угарској, Сава Текелија. Текелијанум је основао са циљем да помогне школовање даровитих српских ђака из сиромашнијих породица (систематски, сваке године по 12), из свих крајева где су живели Срби. Тако се стварала једна нова интелигенција која ће у српској историји и култури имати значајну улогу. Сава Текелија је тестаментом овој задужбини оставио целокупну своју имовину. По

пресељењу из Пеште, први дом Матице српске у Новом Саду налазио се у згради Платонеум, на данашњој адреси Николе Пашића 6. Зграда је задужбина Платона Атанацковића, који је 1864. године под свој кров великодушно примио најстарију књижевну, културну и научну институцију српског народа. У Платонеуму је данас смештен новосадски огранак САНУ. Зграда у којој се данас налазе Матица српска и Библиотека Матице српске саграђена је 1912. као задужбина српске добротворке Марије Трандафил. Овде је некада био Завод за српску православну сирочад, а Матица српска и Библиотека Матице српске су ту од 1928. године. Део збирки Библиотеке Матице српске налази се у некадашњем Чешком магацину. Доградњи нове зграде, која са постојећом чини целину, приступило се 1991. Нова зграда Библиотеке свечано је отворена 23. новембра 2007. године и има 4.300 метара квадратних, на четири нивоа. Највећи део простора намењен је за смештај публикација. Стару и нову зграду повезује јавни каталог. У новој згради су отворене две читаонице, и опремљене су радне просторије. У њој је смештена Завичајна збирка Војводине, као и учионица за семинаре, предавања и стручне испите.

Библиотека Матице српске има богате збирке старих и ретких књига, које су настајале од њеног настанка и попуњаване су с особитом пажњом током њеног дугог трајања. У збирци рукописа налази се 707 примерака, од којих су 492 ћириличке књиге. Најстарија књига јесте *Матиичин аџосџол* из 13. века, писан на пергаменту. То је и најстарији сачувани апостол српске редакције пуног састава. Од пергаментних рукописа постоје још два одломка из 13. века – *Иршички одломак аџосџолских и јеванђељских чџенија и Бјелоџољски одломак изборног јеванђеља и аџосџола*, као и два рукописа из 14. века – *Бечкеречки шџишџ* и одломак *Четворојеванђеља*. Једна од најлепше писаних и орнаментираних књига Библиотеке је *Псалтир* Гаврила Тројичанина, преписан у манастиру Света Тројица код Пљеваља 1643. године. По лепоти рукописа и илуминације издваја се и рукописна *Сџихолоџија* с почетка 18. века, коју је у Сентандреји преписао Кипријан Рачанин, најталентованији писар-калиграф и илуминатор чувене рачанске школе. Међу вредније рукописе Библиотеке Матице српске спадају и преписи *Душановој законика*, најзначајнијег српског законског споменика, донетог на два законодавна сабора, 1349. и 1354. године, *Мољитвеник Јована Рајића* из 1749, прво сачувано дело Јована Рајића, *Песмарица* Аврама Милетића, 1778–1781, најобимнији и најзначајнији зборник српског грађанског песништва и др.

Библиотека Матице српске поседује 17 инкунабула, књига штампаних до краја 15. века, од којих су две привези. Међу њима је и *Окџоих џрвољасник* Ђурђа Црнојевића из 1493/94, прва српска инкунабула и најстарија ћириличка јужнословенска штампана књига, отиснута на Цетињу у Црној Гори. Остале инкунабуле су на страним језицима, а од њих се посебно истичу веома ретко издање популарног дела *Четрџесетџодневне џроџоведи о џокајању* Роберта Кораћола на латинском језику (Венеција, 1473), *Петрарџини сонети* на италијанском (Венеција, 1478), *Светска хроника* Хартмана Шедела на немачком (Аугсбург, 1496) и *Космоџрафија* Птоломеја Клаудија (Улм, 1486) на латинском језику. Из 16. и 17. века постоји 186 ћирилицом штампаних књига, од којих је 157 српских. По броју српских књига 15–17. века, збирка (штампане србуље), објављених на српкословенском језику, Библиотека Матице српске је најбогатија у свету. Из 16. и 17. века налазе се и вредне књиге на разним језицима, међу којима су и 42 елзевире.

Библиотека има највећу збирку српских књига 18. века (529 књига укључујући и 19 месецослова); највећу збирку српских књига 19. века (преко 5.000 примерака) и најбогатију збирку српских периодичних публикација 18. и прве половине 19. века. Међу периодичним публикацијама су *Славеносрпски магазин* Захарије Орфелина, први српски часопис, из 1768. године, комплети годишта првих српских новина (1791–1792) чији издавачи су браћа

Слика 4. Матинчин апостол.

Слика 5. Псалтир Гаврила Тројичанина.

Слика 6. Стихолођија Киријана Рачанина.

Слика 7. Душанов законик.

Слика 8. Молитвеник Јована Рајића.

Маркидес Пуљо, у Бечу (1791–1792), комплети годишта других по реду српских новина издатих у Бечу код Стефана Новаковића 1792–1794. године, све свеске *Лешотиса Матимце српске*, покренутог 1824, најстаријег српског и јужнословенског књижевног часописа који излази и данас, као и други часописи и новине. Из 18. и 19. века Библиотека поседује

и књиге на страним језицима, међу којима су посебно богате збирке књига на руском и мађарском језику.

Библиотека Матице српске уредила је у музејски тип библиотеке, најстарију српску школску књижницу у Гимназији у Сремским Карловцима (око 18.000 публикација), а у току је и уређење библиотеке Бачке епархије у Новом Саду (обрађено преко 6.000 књига). Заједно са Народном библиотеком Србије ради на сређивању сентандрејске и хиландарске српске ризнице. Збирке ретких књига чине књиге с посветама, белешкама и потписима личности од изузетног значаја за историју, науку и културу, књиге с печатима, књиге специјалне техничке и уметничке опреме, књиге малог тиража, илегална и ратна периодична издања.

У Библиотеци Матице српске посебну културно-историјску и музејску вредност имају библиотеке-целине, личне библиотеке и библиотеке установа и друштва, које садрже преко сто хиљада књига. Библиотека епископа Платона Атанацковића најстарија је лична библиотека, поклоњена 1841. године, садржи 341 дело. Највреднија лична библиотека је библиотека Саве Текелије, великог задужбинара и добротвора српског народа са 1.984 књиге на 15 језика. Ту је и реконструисана библиотека Текелијанума са 7.114 књига на седамнаест језика. Каталогизација библиотеке Платона Атанацковића, Саве Текелије и Текелијанума, пет књига, са укупно 9.439 записа, публиковани су у едицији *Каталог летања Библиотеке Матице српске*.

Као посебне целине у Библиотеци Матице српске чувају се и личне библиотеке Првослава Алексијевића, Станислава Бајића, Берислава М. Берића, Славка и Катарине Боројевић, Милана С. Димитријевића, Рашка Димитријевића, Аврама Ђукића, Василија Јовановића, Јована Јовановића Змаја, Стевана Јосифовића, Мите и Предрага Клицина, Марка Малетина, Светозара Матића, Дејана Медаковића, Ђоке Мијатовића, Живана Милисавца, Миленка Милошевића, Николе и Косте Милутиновића, Милице Митровић, Радослава Митровића, Тихомира Остојића, Владимира Отовића, Бошка Петровића, Петра Попадића, Душана Попова, Јована Поповића, Радомира Радујкова. Александра Сандића, Васе Стајића, Лазара Стојковића, Стојана Суботина, Ивана Суботића, Божидара Тимотијевића, Мирољуба Тодоровића, Мирка и Руже Цветков и др Иринеја Ђирића и Стевана Ђирића. Од 1989. године у Библиотеку пристиже Донација Никол и Сретена Марића са око 13.000 књига. У Библиотеци су и библиотека Српске православне велике гимназије у Новом Саду (основана 1819. године) са око 12.000 књига, збирка књига Уједињене омладине српске, као и вредна библиотека Стеријиног позорја са литературом из области историје и теорије позоришта и драмске књижевности.

Од 1998. године у Библиотеци Матице српске смештена је Поклон-библиотека Аустрије са више од 5.100 монографских публикација. У Поклон-библиотеци Аустрије постоји и око 130 наслова периодичних издања, углавном из области културе и књижевности. Библиотека је 2016. примила и вредну Поклон-збирку Боривоја Миросављевића, новинара и фотографа из Новог Сада. Библиотеке целине у Библиотеци Матице српске, из времена од 18. века до данас, представљају драгоцену сведочанства о својим власницима, који су оставили снажан траг у српском културном, научном, црквеном и јавном животу.

У магацинима Библиотеке чува се и даје на коришћење преко четири милиона публикација на 132 језика. Збирке Библиотеке Матице српске попуњавају се обавезним примерком, путем откупа Министарства културе, куповином, разменом, поклоном и депозитом ФАО и Унеско и сваке године повећају се за око шездесет хиљада публикација. На основу Закона о обавезном примерку публикација, Библиотека прима шест примерака сваке

публикације штампане у Војводини, као и електронску копију обавезног примерка. Два примерка задржава (за свој основни фонд и за Завичајну збирку), два шаље у размену Народној библиотеци Србије, а један Народној и универзитетској библиотеци „Иво Андрић” из Приштине. Библиотека Матице српске редовно размењује публикације са националним библиотекама: Централном народном библиотеком Црне Горе „Ђурђе Црнојевић” на Цетињу и Народном и универзитетском библиотеком Републике Српске у Бањој Луци. Посебно је значајна традиционална размена књига и периодике са преко 300 сродних установа (националне библиотеке, академије наука и сл.) из педесетак земаља. Библиотека снабдева српском књигом и лекторате и славистичке центре у свету, као и српске библиотеке у Мађарској, Румунији и Хрватској. Годишње се размени десетак хиљада публикација, укључујући сва издања Библиотеке и Матице српске. Претежно разменом, али и другим видовима набавке, Библиотека редовно добија велики број наслова иностране периодике. Од својих многобројних дародаваца, Библиотека сваке године добије на поклон петнаестак хиљада публикација, а на основу депозита ФАО и Унеско прими годишње педесетак публикација. БМС од свог оснивања прикупља и све публикације (књиге, периодику, ситни штампани материјал) које се објављују у дијаспори. У Библиотеци се обрађују књиге из текућег прилива и постојећег фонда, затим прилози из *Годишњака Библиотеке Матице српске*, периодичних публикација које издаје Матица српска (*Летопис*, једанаест научних зборника), и из других часописа и листова који излазе у Војводини.

На основу ових записа припремају се библиографије. Најзначајнија је текућа *Библиографија књига у Војводини* која излази од 1981. године. Она обухвата публикације војвођанских издавача, публикације савремених војвођанских аутора, као и публикације о Војводини. Године 2011. објављена је највећа персонална библиографија на овим просторима, *Библиографија Иве Андрића*, са 15.647 библиографских јединица, а 2014. године *Библиографија Борислава Михајловића Михиза* са 1.339 библиографских јединица.

Завичајна збирка Библиотеке основана је 1954. године. У овај фонд, музејског карактера, улазе све српске књиге и листови издати до 1919. године, све публикације издате и штампане на тлу Војводине, све публикације о Војводини и Војвођанима, као и публикације војвођанских аутора на српском, хрватском, мађарском, румунском, словачком, русинском и другим језицима. У Завичајној збирци, као засебне целине, чувају се све публикације Матице српске, Српске академије наука и уметности, Црногорске академије наука и уметности и Српске књижевне задруге.

Богат и вредан фонд серијских публикација у Библиотеци обухвата око 42.000 наслова новина и часописа, у штампаној и електронској форми, на српском и другим језицима. Фонд се обогаћује првенствено обавезним примерком, али и разменом са разним институцијама, као и поклонима.

Картографско-географска збирка садржи географске карте, планове градова, разгледнице, албуме разгледница, атласе и туристичке водиче. Ова збирка поседује дела од посебне вредности и културно-историјског значаја. У фонду збирке као највреднији издвајају се рукописни планови и карте Новог Сада и Петроварадина у периоду од 1697. до 1745. године, затим карте и планови Захарије Орфелина, као и карта Србије и српских земаља коју је 1805. године израдио Сава Текелија. Картографско-географска збирка дигитализује се од 2011. године (*digital.bms.rs*).

Слика 9. Лисни каталог Библиотеке.

Збирка музикалија садржи штампане нотне публикације, музичке рукописе и звучне записе на аудио-касетама, грамофонским плочама, видео-касетама, компакт-дискovima и дигиталним видео-дискovima. Збирку чине дела домаћих и страних композитора која су штампана у земљи и иностранству. Посебну вредност представљају нотна издања београдских издавача музикалија из предратног периода која чине национални фонд, као и пет нотних записа музике Тихомира Остојића. Ликовно-графичка збирка садржи изложбене каталогe уметничког садржаја, ликовне радове, фотографије, плакате. По разноврсности садржаја и облицима публикација, ово је једна од најзанимљивијих целина јер информише о домаћим и страним уметницима и догађајима у области културног живота.

Збирка ситне штампане и документационе грађе представља разноврстан библиотечки материјал који често није библиографски одредив, а састоји се из појединачних збирки различитих примерака публикација које су штампане од 1868. године. Библиотека је започела презентовање ове грађе дигитализацијом и штампањем прве књиге под називом *Оглаци Библиотеке Матице српске: 1868–1918*, у оквиру серије *Каталог посебних збирки Библиотеке Матице српске*, 2013. године.

У Библиотеци Матице српске публикације се могу користити само у читаоницама. Поручивање публикације може се обавити са било ког рачунара у јавном каталогу Библиотеке или од куће путем електронског каталога БМС. Е-каталог доступан је свима преко интернета. Резервација публикација (до пет) обавља се на пријемном пулту у јавном каталогу или електронски из Библиотеке или од куће. Резервисане публикације могу се користити месец дана. Корисници Научне читаонице могу резервисати до десет публикација и користити их до три месеца. Корисницима је на располагању седам читаоница: Општа читаоница, Читаоница за периодiku и истраживачки рад, Читаоница раритета, Читаоница за научни рад, Читаоница Рефералног центра, Читаоница посебних збирки и Читаоница стручне литературе. Сваке године у Библиотеку се учлани око 4.000 корисника и користи се око 40.000 публикација.

Крајем 2008. године у Библиотеци Матице српске уводи се програмски сегмент за аутоматизацију позајмице COBISS/Позајмица и то само онај део програмског пакета који се тиче електронске евиденције задужења. Сервис *Моја библиотека* (од 2011) омогућује корисницима да провере своја задужења, а од 2012. корисницима је омогућено електронско задуживање публикација, а одвија се путем програмског пакета за аутоматизацију позајмице COBISS/Позајмица, који је саставни део софтвера COBISS. Увођење овог сегмента пословања логична је последица процеса аутоматизације који је започео још 1989. године, када је Библиотека постала део система узајамне каталогизације. Тада је престало ажурирање класичних, лисних каталога, а библиотекарски су започели формирање електронског каталога користећи програм за аутоматизовану обраду података COBISS/Каталогизација. Да би данас наручио жељену публикацију, корисник треба да поседује важећу чланску карту и да има своју лозинку, а публикацију може да наручи када приступи електронском каталогу БМС (www.bms.rs) користећи програм COBISS/OPAC. Он то може да уради на рачунарима у каталогу БМС, али и од куће, или са неког другог места где има приступ интернету. Сервис *Моја библиотека* корисницима пружа увид у број резервисаних и позајмљених публикација (односно публикација које користи у читаоници а који не може да буде већи од пет), увид у рок важења резервације и када им истиче учлањење. Пратећи своја задужења, њихов статус и број, корисник активније учествује у раду Библиотеке. У току 2014. године укључене су допуне у сегменту COBISS/Позајмица, те је корисницима у сервису *Моја библиотека* омогућено да прате историју позајмљене грађе. Сада сваки корисник, на основу важеће чланске карте, има увид у грађу коју је користио у последњих пет година. Преко сервиса *Моја библиотека* корисници имају увид у своја задужења, управљају својим резервацијама и постају неодвојиви део система аутоматизоване позајмице. У 2016. години обезбеђена је опрема за коришћење публикација за слепа и слабовида лица. Опрема је смештена у каталогу Библиотеке.

Лисни каталог Библиотеке постављен је у новоизграђеном делу зграде. Каталог је затворен 1989. године, од када је уведена електронска обрада публикација а подаци о публикацијама се могу претраживати у електронском каталогу Библиотеке. Данас се најчешће претражују предметни и каталог серијских публикација, након што је ретроспективном обрадом цео фонд пресељен у виртуелну библиотеку. За искусне библиотекаре успомена на прошла времена, за младе подсећање како су се некада стручно обрађивале књиге и да није све у виртуелном свету, а за све остале споменик културе једног доба, не само у библиотекарству. Библиотека Матице српске успешно повезује своју богату традицију са захтевима и потребама модерног информатичког доба. Потпуно су аутоматизовани пријем, инвентарисање, набавка и размена публикација, обрада збирке старе и ретке књиге и легата, SIP обрада публикација пре штампања, текућа и ретроспективна обрада публикација, библиографска обрада, аналитичка обрада периодике, учлањивање корисника, наручивање и резервација публикација и претраживање електронског каталога. У електронском каталогу Библиотеке Матице српске, који је започет 1989. године и који је највећи те врсте у нашој земљи, крајем децембра 2016. било је укупно 1.406.189 записа (957.664 записа за књиге, 36.318 за периодику, 316.270 за прилоге из часописа и новина и 95.937 за публикације посебних збирки). Сваки од ових записа претражив је путем шездесетак параметара. Реферални центар основан је 1985. године и омогућава врло добру повезаност са светом у размени научних, стручних и пословних информација и прибављању примарних публикација. Делатности центра су разноврсне и подразумевају: тематска претраживања у страним базама података, међубиблиотечку позајмицу из иностранства, претраживање цитираности радова научних радника, учествовање у изради међународне базе АГРИС, чување и обраду докторских дисертација одбрањених на Универзитету у Новом Саду.

Библиотека Матице српске један је од оснивача Конзорцијума библиотека Србије за обједињену набавку база података, односно електронских сервиса, као и набавку страних часописа у папирној форми (КоБСОН). На сајту КоБСОН-а доступно је преко двадесет сервиса са око 35.000 електронских часописа и близу 160.000 електронских књига. У БМС се израђује библиографија цитираности радова истраживача у Индексима научних цитата у серијама за природне науке (од 1945. године), друштвене науке (од 1956. године) као и у серији за уметност и хуманистичке науке (од 1975. године), а од 2001. године и у зборницима радова из свих ових серија.

Тематска претраживања се обављају у разним базама података које су доступне у папирној верзији, на компакт-диску и на интернету. Одељење има на располагању све три збирке Индекса научних цитата (Science Citation Index, Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Citation Index) од 1945. године до данас, а оне обухватају чланке из око 10.000 реномираних часописа у свету. Од 1996. године обезбеђен је онлајн приступ овој бази, а од 2001. године и зборницима радова из ових серија. Да би се дошло до примарног текста (књиге или чланка из часописа), користи се систем међубиблиотечке позајмице. Копије радова, као и књиге, наручују се из SUBITO центра (конзорцијум библиотека Немачке, Аустрије, Швајцарске), Британске библиотеке, као и из било које националне или стручне библиотеке у свету. Библиотека Матице српске од 1982. године учествује у изради међународне базе података за пољопривредне науке и технологије – АГРИС (agris.fao.org), тако што се одабрани научни радови, монографије и докторске дисертације документалистички обраде и пошаљу у FAO AGRIS центар у Риму, где се укључују у базу. У изради ове базе учествује око 350 АГРИС центара из преко 140 земаља света. База броји око 8,7 милиона библиографских референци са додатним информацијама о повезаним интернетским ресурсима, а 1,7 милиона референци садржи линк ка full тексту публикације. АГРИС базу претражи у просеку 400.000 корисника месечно.

У лабораторијама и радионицама Одељења заштите публикација обављају се превентивна заштита библиотечке и архивске грађе и њихова целовита конзервација и рестаурација. Раритетни рукописи, старе и ретке књиге и периодичне публикације се у циљу заштите и коришћења преформатирају поступцима микрофилмовања и дигитализације, а врши се и њихова књиговезачка заштита, поправке повеза и израда заштитних кутија, фасцикли и омота. Књиговезачка радионица Библиотеке основана је 1949, а служба конзервације и рестаурације 1954. године. Данас је Библиотека Матице српске матична установа у области заштите старе и ретке књиге у Војводини. Послови техничке заштите културних добара обухватају процену њиховог стања и степена оштећености, неопходне анализе и избор метода заштите, проверу већ коришћених метода и материјала и испитивање нових, израду документације о спроведеним поступцима, превентивну заштиту, конзервацију старе и ретке књиге, рукописних и штампаних публикација, слика, графика, мапа, планова и друге библиотечке и архивске грађе, рестаурацију листова, повеза и делова који недостају према репрезентативним примерцима или постојећим оригиналима. Сваке године конзервира се и рестаурира преко 20.000 оштећених страница. Преформатирање старих и ретких књига за архивирање поступцима микрофилмовања и дигитализације обавља се у лабораторији за микрографију, дигитализацију и фотографију. Врши се контрола квалитета постојећих микроформи са репарацијом старих или оштећених микрофилмова и њиховом дигитализацијом. Снимају се и обрађују дигитални записи, према најразноврснијим захтевима корисника услуга Библиотеке, за потребе научног и стручног рада, за израду репродукција, копија, презентација и фототипских издања као и за јавно публикување, за изложбе и потребе интернетских презентација. За израду конзерваторске документације врше се и изузетно осетљива снимања угрожених културних добара пре, у току и након спровођења мера конзервације и рестаурације.

Поступцима микрофилмовања заштићене су све публикације издате до половине 19. века.

Библиотека Матице српске објављује три серије каталога својих раритетних збирки – *Бирилске рукописне књиге БМС*, *Каталог старих и репких књига БМС*, *Каталог латаша БМС*, затим едицију *Каталог посебних збирки БМС*, текућу *Библиографију књига у Војводини*, *Годишњак Библиотеке Матице српске*, књиге у едицијама *Трагови* и *Посебна издања*, каталоге изложби и друге публикације, зборник са *Трибине Савремени човек и савремени свети* (од 2015), као и своје гласило *Вести*. Редовно се приређују *Анализа рада високошколских библиотека у Војводини* и *Анализа рада народних библиотека у Војводини*. Многбројне значајне јубилеје из историје културе и науке Библиотека је обележила изложбама са пратећим каталозима. Издала је *Грађу за историју Библиотеке Матице српске* у шест књига, монографију о Библиотеци Матице српске, издавач је *Водича* (1964, 1989, 1997) на више језика, а јавља се и као суиздавач публикација са другим институцијама. У серији *Бирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске* тематским редоследом објављено је седамнаест књига: 1. *Јеванђеља* (1988), 2. *Апостоли* (1991), 3. *Псалтир Гаврила Тројичанина* из 1643. године (1992), 4. *Псалтири* (1993), 5. *Минеји. Октоиси. Триоди* (1996), 6. *Синхологија Кипријана Рачанина* (1996), 7. *Акаџисти. Синхологије. Богородичници* (1999), 8. *Молитвеници. Требници* (2001), 9. *Бечкеречки штићик из 14. века* (2003), 10. *Служабници. Часослови* (2004), 11. *Зборници* (2006), 12. *Поученија* (2007), 13. *Душанов законик: Борђошко, Николајевићев, Текелијин, Стратимировићев и Ковиљски рукопис* (2008), 14. *Номоканони епитимијни* (2009), 15. *Пролози. Службе и житија* (2011), 16. *Кашихетски приручници* (2014) и 17. *Песмарице. Прича о Боју косовском* (2015). Ова едиција специфична је по томе што се књиге састоје од два дела. У првом делу – *Каталог*, дати су каталогски описи рукописа, а други део – *Научни прилози*, садржи радове посвећене одређеним карактеристикама појединих рукописа, као што су палеографске, ортографске, језичке и текстолошке одлике, илуминација, водени знаци, садржај, провенијенција, кретање и сл. Изузетак су трећа, шеста и девета књига, које су монографије, тј. зборници радова посвећени само једном рукопису, као што су: *Псалтир Гаврила Тројичанина*, преписан у манастиру Света Тројица код Пљеваља 1643. године, најлепше писана и илустрована рукописна књига у Библиотеци Матице српске, *Синхологија* с почетка 18. века, коју је у Сентандреји преписао Кипријан Рачанин, чувени калиграф рачанског скрипторијума и *Бечкеречки штићик* из 14. века, пергаментни кодекс, настао највероватније на тлу некадашње Угарске, у Српском Ковину, на острву Чепел. У едицији *Каталог старих и репких књига Библиотеке Матице српске* објављено је осам књига. У првој књизи описане су ћирилицом штампане књиге 15–17. века, укупно 163 примерка (139 примерака српских књига, чији језик је српскословенски) и 24 књиге друге провенијенције; у другој су представљена издања српских књига и периодике 18. века (535 јединица), у три тома, трећи, четврти и пети, описане су српске књиге објављене од 1801. до 1867. године (укупно 5.213 јединица), у шестој књизи налазе се описи објављенија (244 јединице), у седмој огласи (330 јединица), а у осмој разна ситна штампана грађа (254 јединице). Укупан број до сада описаних старих српских штампаних књига у наведеној серији износи 6.739. Следећи хронологију збирки, тако је завршено каталогско представљање старих српских штампаних књига, од Октоиха Ђурђа Црнојевића, прве српске инкунабуле, из 1494, до издања из 1867, граничне године за стару српску књигу. Каталози библиотека владике Платона Атанацковића, Саве Текелије и Текелијанума, пет књига, са укупно 9.439 записа, публиковани су у трећој едицији *Каталог латаша Библиотеке Матице српске*.

У циљу унапређења рада и интензивнијег развоја и деловања у оквиру библиотечно-информационе делатности у Србији, стално стручно усавршавање у овој области регулисано је, први пут, Законом о библиотечно-информационој делатности, а његова

примена одређена је према усвојеном Правилнику о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности, који је ступио на снагу 2013. године. Библиотекари Библиотеке Матице српске одржавају акредитоване семинаре и радионице, како у просторијама Библиотеке тако и у бројним библиотекама у Србији. Обављајући матичне функције, Библиотека координира библиотечко-информациону делатност у Војводини и организује стручне испите за библиотечке раднике.

Дигитална Библиотека Матице српске (Дигитална БМС) је резултат дигитализације која се одвија од 2006. године као део система заштите старих и ретких публикација у Одељењу заштите публикација, а у сарадњи са Одељењем старе и ретке књиге и легата и осталим одељењима. Циљ дигитализације грађе је заштита, као и бржи и једноставнији приступ публикацијама, промоција и представљање богатог фонда БМС и стварање нових квалитетних садржаја. Избор грађе за дигитализацију обавља се према вредности, целовитости, реткости, учесталости коришћења и другим важним критеријумима. Приоритет је дат публикацијама које су описане у редовним едицијама *Ђирлске рукописне књиге БМС* и *Кашалот старих и ретких књига БМС*, као и издањима Библиотеке. Дигитална БМС данас је једна од највећих дигиталних библиотека у Србији. Свакодневно се допуњава новим дигиталним публикацијама и формирају се нове целине. У Дигиталну БМС до краја јануара 2017. године укупно је укључено 10.413 публикација (1.028.313 дигиталних страница). Дигитална БМС доступна је на јавној мрежи интернет, а комплетна у читаоницама БМС. Дигитализоване публикације су повезане са записима у електронској бази БМС и са узајамним каталогом Србије (COBIB.SR) и корисници приликом претраживања електронског каталога могу да приступе дигиталним копијама. У наредном периоду приступиће се интензивнијој дигитализацији српске периодике која се најчешће користи у Библиотеци.

Традиционално, Библиотеку посећују ученици основних и средњих школа у пратњи наставника и професора, групе са стручних скупова које се организују у Новом Саду и шире, високе званице, амбасадори, представници културе државе из које долазе, научни радници, као и студенти новосадског универзитета и шире. Посете су организоване у циљу сарадње или информисања о раду Библиотеке, као институције са дугом традицијом која у свом раду користи најсавременије библиотечко-информационе технологије, у складу са међународном праксом и стандардима. Дан Библиотеке Матице српске обележен је, први пут, 28. априла 2016. Награда „Златна књига БМС” додељује се за допринос развоју библиотекарства и библиографског рада изузетног научника, књижевника или уметника, а награду може добити и истакнути научник, књижевник и уметник ако има своју задужбину у Библиотеци Матице српске. Њу чине повеља и зборник радова са округлог стола посвећен добитнику. На Дан Библиотеке уручује се и „Јубиларна захвалница”.

Тамо смо где су наши корисници, па смо од 4. новембра 2014. свакодневно у контакту и на друштвеној мрежи Фејсбук. Желимо да и на овај начин информишемо о дешавањима у Библиотеци, библиотекарству код нас и у свету, као и у свету књижевности, уметности и културе уопште, али и да представимо богатство наших фондова и да подсетимо на значајна места и догађаје из наше културне историје. Један од првих постова о *Матичином аистолу*, најстаријој рукописној књизи у Библиотеци, на Фејсбук страници Библиотеке имао је више од 4.000 прегледа. *Питајте библиотекара* је услуга путем које корисници могу преко Фејсбук групе Библиотеке постављати питања везана за библиотеку и библиотечке фондове, потражити савет на који начин да дођу до података и литературе која им је потребна.